

IN ECCLESIASTICUM

JESU, FILII SIRACH,

PROLOGUS.

De hoc titulo liquet prologum hanc Ecclesiastico additum a Jesu juniore, qui Ecclesiastici fuit interpret. Quæres, an hic prologus habeat eandem auctoritatem, quam habet Ecclesiasticus, sitque Scriptura canonica. Aliqui respondent affirmative, probantque ex eo quod in editione Bibliorum Clementis VIII, hic prologus præfigatur Ecclesiastico, cum in præmio eorundem dicatur in editione illa nihil non canonicum intexi. Ita censet noster Gretserus, tom. I Defensionis Bellarmini, lib. I, cap. XIV, pag. 268. Verum probabilis alii respondent negative. Ratio est, quia Jesus junior tantum fuit libri interpret, non auctor; interpretes autem non condunt S. Scripturam, sed duntaxat interpretantur. Unde prologus hic in multis Græcis codicibus, ut Complutensibus, Græce desideratur; æque ac in versione Arabica et Syriaca: atque Rabanus, Dionysius, Palacius, qui in Ecclesiasticum commentantur, prologum non attingunt. Pluribus idipsum demonstravi Thren. I, in argumento, ubi simili modo prologum Threnorum non esse Scripturam canonicam ostendi. Ita Jansenius et alii. Errat ergo Abulensis in Præfat. I Paralip. cap. VII, ubi asserit eundem esse auctorem prologi et libri Ecclesiastici, scilicet, Jesum juniorem: unde sequeretur tam prologum, quam librum, habere auctoritatem S. Scripturæ. Idem sensisse videtur Isidorus, lib. I De Eccles. Offic. cap. XII. Causam erroris indicavi in Prolegomenis, cap. II. Nunc breviter prologum elucidemus, ut deinde ad auctorem ipsum hagiographum transeamus.

Multorum nobis et magnorum, per Legem et Prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ et sapientiæ causa, quia non solum ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse, et dicentes, et scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis Legis, et Prophetarum, et aliorum librorum, qui nobis a parentibus nostris traditi sunt, voluit et ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam et sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, et illorum periti facti, magis magisque attendant animo, et confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, et attentiori studio lectionem facere, et veniam habere in illis, in quibus videmur, sequentes imaginem sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum hæc, sed et ipsa Lex, et Prophetæ, cæteraque aliorum librorum non parvam habent differentiam, quando inter se dicuntur. Nam in octavo et trigesimo anno, temporibus Ptolemei Evergetis regis, postquam perveni in Ægyptum, et cum multum temporis ibi fuisset, inveni ibi libros relictos, non parvæ, neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum et necessarium putavi et ipse aliquam addere diligentiam et laborem interpretandi librum istum: et multa vigilia attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa, quæ ad finem ducunt, librum istum dare, et illis qui volunt animum intendere, et discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundum legem Domini proposuerint vitam agere.

MULTORUM NOBIS ET MAGNORUM. — Clare hæc ex Græco sic vertas: « Cum multa magnaque nobis per Legem et Prophetas, aliosque qui eos secuti sunt, tradita sint ob quæ merito laudes Israelitas nomine eruditionis ac sapientiæ, et unde non solum ipsi lectores possint docti evadere; sed, si sint studiosi, etiam exteris tam dicendo, quam scribendo utiles esse queant, avus meus, cum se multum dedisset lectioni Legis et Prophetarum, etc., voluit et ipse aliquid horum scribere. » Ita Vatablus, Jansenius et alii. Omnia ergo hæc connexa sunt, nec sensum explent, nisi usque: « Voluit et ipse aliquid horum scribere. » Dat enim causam cur avus librum hunc scripserit, nimirum exemplum præcedentium, qui similia scripserunt, quæ magnam Judæis laudem, æque ac utilitatem attulere; ita ut non tantum ipsi, legendo eos, docti evaserint; sed et extraneis, id est gentibus ea audientibus vel lectitantibus, dicendo et scribendo utiles fuerint. Nota: Pro loquentes, Jansenius censet legendum, legentes: hoc enim significat Græcum ἀναγινώσκοντας; sed eodem redit sensus, q. d. Non tantum ex hisce Hebræorum libris proficiunt Hebræi, qui intelligentes et loquentes hebraice, Hebræa legere possunt; sed per eos proficiunt et Græci, cæteri que qui hebraice loqui et legere nesciunt; quia Hebræi Hebræos legentes, ipsos Græcis dicendo, vel scribendo, interpretari possunt, ut et Græci ex iis doctissimi evadant. Insuper pro necesse est esse doctos, clarius veritas, fieri, vel evadere doctos oportet. Græce enim est γινώσκουσι, quod tam esse, quam fieri, significat: hic melius veritas fieri. Rursum pro discentes, corrigendum est dicentes, uti correxerunt Romani: hoc enim significat Græcum λέγοντας.

VOLUIT ET IPSE. — Ita legendum cum Romanis; hoc enim significat Græcum προηγήθη. Perperam ergo nonnulli codices legunt, voluit et ipse: quæ lectio nonnullis imposuit, ut censerent Jesum juniorem, sive nepotem, esse auctorem libri; quasi ipse ex avi scriptis et doctrina sparsim tradita eum collegerit et composuerit, uti dixi cap. II Prolegom.

UT DESIDERANTES DISCERE, ET ILLORUM PERITI FIERI. — Clare vertit Vatablus: Unde studiosi, et qui se his dedidissent, multo majorem ad legitime vivendum profectum acerent. Pro periti græce est ἐπιτοχοί, quod Noster et alii accipiunt positum pro μετοχοί, id est participes, scilicet, per doctrinam et disciplinam, hoc est, docti et periti. Vatablus vero ἐπιτοχοί proprie vertit, obnoxii, id est addicti, dediti.

HORTOR ITAQUE VENIRE VOS, etc., ET VENIAM HABERE, — puta, veniam dare, ignoscere; hoc enim significat Græcum ἀπολογώμενον ἔχειν. Sic vulgo dicimus: gratias alicui habere, id est, agere.

IN QUIBUS VIDEMUR, SEQUENTES IMAGINEM SAPIENTIÆ, DEFICERE IN VERBORUM COMPOSITIONE. — Græcaclare: νουθεσιάζομεθα, sicubi videamur, dum in inter-

pretatione elaboravimus, quarundam dictionum vim non esse assecuti. Sequi ergo imaginem sapientiæ, est conari exprimere eam sapientiam, quæ sese clarius exhibet in autographo, et textu originali, puta Hebræo, conscripto a Jesu seniore; hanc enim assequi et adæquare Interpreti est difficile, ob causam quam subdit. Ita Vatablus, Jansenius et alii.

NAM DEFICIUNT (Græce, οὐκ ἰσοδυναμοῦσι, id est non eandem vim habent) VERBA HEBRAICA, QUANDO FUERINT TRANSLATA AD ALTERAM LINGUAM.

QUANDO INTER SE DICUNTUR, — « inter se, » id est in se, scilicet in propria lingua, q. d. Autographa auctoris verba, puta Hebraica, multum differunt a Græcis, vel Latinis, in quæ convertuntur ab Interprete.

NAM IN OCTAVO ET TRIGESIMO ANNO, TEMPORIBUS PTOLEMÆI EVERGETIS. — Nota: Post Alexandrum Magnum, ejus duces diviserunt imperium, et Ptolemæus, Lagi filius, occupavit Ægyptum, ibique regnavit quadraginta annis, a quo posteri omnes nuncupati sunt Ptolemæi; sed cognomen aliud et aliud quisque sibi adscivit. Unde Ptolemæo Lagi successit filius Ptolemæus Philadelphus, id est, amator fratris, utpote cui regnum reliquit, qui regnavit annis 38. Hic accivit e Judæa septuaginta Interpretes, per eosque curavit verti Veter Testamentum ex Hebræo in Græcum. Philadelpho successit frater, ait Justinus lib. XXVII (licet S. Hieronymus dicat fuisse filium, non fratrem). Ptolemæus Evergetes, qui fuit pater Ptolemæi Philopatoris, ac præcessit Judam et Machabæos, circiter quinquaginta annis. Dicitur est Evergetes, id est benefactor, eo quod deos Ægypti, puta idola, quæ Cambyses, Cyri filius, ex Ægypto in Persidem transtulerat, Ægyptiis restituit, ac Syriam Ægypto subjecit, pluraque alia in Ægyptios et Græcos contulit beneficia. Ita Eusebius, Isidorus, Marianus Scotus in Chronic., et Strabo, lib. XVII, pag. 754.

Hinc patet ætas utriusque Jesu, scilicet senioris et avi, qui fuit auctor libri, et junioris, scilicet nepotis, qui libri fuit interpret: nepos enim hic ait se vixisse sub Ptolemæo Evergete: unde necesse est avum vixisse sub Ptolemæo Lagi et Philadelpho.

Quæres, unde accessendus sit hic trigesimus octavus annus, quo nepos ait se venisse in Ægyptum, et hunc librum esse interpretatum?

Primo, aliqui suspicantur eum accessendum ab initio regni Ptolemæi Evergetis, quia eum hic nominat nepos; sed errant, quia Evergetes non 38, sed 26 annos duntaxat regnavit; unde solerter addit nepos: « temporibus Ptolemæi Evergetis. »

Secundo, Josephus Scaliger lib. V De Emendat. temp. cap. de initio regni Philadelphi, censet accessendum hunc annum trigesimum octavum ab initio regni Ptolemæi Philadelphi, cui successit Evergetes: Philadelphus enim regnavit annis 38, eique mox successit Evergetes, q. d. Exactis annis 38 Philadel-

phi, initio regni Evergetis, veni, et transtuli hunc librum. Sed ethic errat: cur enim a Ptolemæo Philadelpho, potius quam Lagi, qui primus fuit Ægypti rex, anni hi numerentur? Adde Philadelphum superasse in regno annos 38, et pertigisse ad 39, teste Josepho lib. XII *Antiq.* cap. II, et aliis. Quocirca falsum est quod Evergetes regnare cœperit anno 38 Philadelphi, cum cœperit 39.

Tertio, alii verisimilius censent hos annos inchoandos ab exordio vitæ Jesu junioris, libri interpretis, q. d. Anno 38 vitæ meæ, veni in Ægyptum, et hunc librum transtuli. Ita Lyranus.

Quarto, alii probabiliter hunc trigesimum octavum inchoant ab anno quo avus hunc librum primo composuit (hujus enim proxime præcessit mentio); ita ut ab eo numerando annos 38, nepos eum in Græcum converterit.

Quinto, valde verisimile est hos annos inchoandos esse a libertate Judæis data per Ptolemæum Philadelphum: Ptolemæus enim Lagi, pater Philadelphi, dolo occupatis Jerosolymis, cum reliqua Judæa, multos inde captivos in Ægyptum traduxit. Hos Philadelphus, dum e Judæa Septuaginta Interpretes evocat, liberos in patriam dimitti jussit. Fuere in numero centum viginti millia; in quos a servitute ab heris, qui eos coemerant, redimendos, impendit Philadelphus 460 talenta, inquit Josephus lib. XII *Antiq.* II: quæ talenta, si fuerunt auri, conflant summam duorum millionum, et septingentorum sexaginta millium aureorum, sive coronatorum Francicorum: sin fuerunt argenti, duodecimam summæ jam dictæ partem constituunt. Talentum enim Atticum constabat sex millibus drachmarum: drachma autem auri est coronatus Francicus; drachma argenti est julius Romanus, sive regalis Hispanicus: drachma enim una auri valebat olim duodecim drachmas argenti. Quare Judæi, ob tantum e captivitate Ægyptia libertatis beneficium, constituerunt æram sive epocham, ut ab ea cœperint supputare annos, perinde ac Daniel omnes suæ historiæ et prophetiæ annos numerat et supputat a soluta captivitate Babylonica per Cyrum. Igitur annus hic trigesimus octavus, juxta vulgarem et celebrem tunc computum, numeratur a soluta captivitate Ægyptia Judæorum per Philadelphum: ita Augustinus Tornielus in *Annalibus*, anno mundi 3898.

EVERGETIS. — Hebr. נָדִיב *nadib*, id est liberalis, beneficus. Sic Christus ait *Luca* XXII, vers. 25: «Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici,» Hebr. *nedibim*, id est *evergetæ*, «vocantur»: nulla enim virtus ita principem decet et commendat, ac beneficentia et liberalitas.

CUM MULTUM TEMPORIS IBI FUISSEM. — Vatablus, *ibique diu moratus*: hoc enim est, συγχρονίας. Aliqua Græca legunt: ἔνδον χρόνον συγχρονίας, id est, *ad breve tempus commoratus*.

INVENI IBI LIBROS NON PARVÆ, NEQUE CONTEMNENDÆ DOCTRINÆ. — Pro *libros*, græce est ἀριθμοῖς, id est *exemplar*, ut vertit Vatablus. Aliqui codices habent

ἐφόδιον, id est viaticum, adjumentum, subsidium. Alii ἀπορροήν, id est, occasionem eruditionis. Inveni enim in bibliotheca Philadelphi libros toto orbe exquisitos, et inter eos versionem Græcam Septuaginta Interpretum, recenter ante 38 annos a eis editam, quæ utique magno et usui fuit ad translationem Ecclesiastici in idioma Græcum concinnandam: versionem enim Septuaginta ipse hic sequi solet. Hinc patet Septuaginta Interpretes non vertisse Ecclesiasticum ex Hebræo in Græcum, sed id fecisse Jesum juniorem: cujus tamen versio addita fuit versioni Græcæ Septuaginta cæterorum S. Scripturæ librorum, æque ac ei addita fuit versio Græca librorum Machabæorum, qui utique posteriores fuerunt Septuaginta Interpretibus.

ADDERE DILIGENTIAM (προσενεγκάσαι, id est, afferre, adhibere diligentiam; unde et subdit), ET MULTA VIGILIA ATTULI DOCTRINAM. — Græca clare: πολλὴν ἀγρυπνίαν, καὶ ἐπισημὴν προσενεγκάμενος, id est, *multam vigiliam et studium adhibui*. Ita Vatablus.

IN SPATIO TEMPORIS. — ἐν διαστήματι τοῦ χρόνου, id est, *illo temporis intervalle*, quo, scilicet, in Ægypto fui, et tantam opportunitatem librorum ad discendum et interpretandum nactus eram.

AD ILLA QUÆ AD FINEM DUCUNT. — ut, scilicet, hæc præcepta et documenta ederem, quæ ad finem hominis cognoscendum et adipiscendum nos manu ducant. Jam Græca passim, quin et Romana editio a Card. Caraffa correctæ sic legit: πρὸς τὸ ἐπιπέρας ἄγοντα τὸ βιβλίον ἐκδόσθαι, id est, *ad finem perducendum me*; hoc est, *ut ad finem perducens librum ederem*. Græca insuper addunt: καὶ τοῖς ἐν τῇ παρακίᾳ βουλομένοις φιλομαθεῖν, id est, *etiam his qui in parakia, id est, vicinia habitant, suntque studiosi, et volunt discere*. Ubi nota: παρακία significat et viciniam, et incolatum peregrini, et exilium; quæ omnia huic loco congruunt, q. d. Verti hunc librum ex Hebræo in Græcum, ut darem eum studiosis et discendi avidis, tam vicinis Græcis, quam Judæis in Ægypto peregrinantibus, vel exulantibus (hi enim omnes sunt parakici), qui inter Græcos versantes, Hebraicæ linguæ desueverunt, ejusque fere oblitæ græce loquuntur et legunt potius, quam hebraice. Multi enim Judæi illo ævo in Ægypto et Græcia peregrinabantur et exulabant. Igitur τὸ ἐν illis connectendum est cum *dare*, q. d. Ut darem eum etiam illis qui Hebraice nesciunt, et tamen discendi sunt avidi: superius enim dixi libros Hebræorum non tantum prodesse Hebræis, sed et exteris, si videlicet, quis Hebræus illos eis interpretetur, vel verbo, vel scripto. Unde Tigurina vertit: *Utque studio se dedere volentes eaules, moribus prius instituti, secundum legem viverent*. Græce est προκατασκευασμένους, id est *præparati*; quod Tigurina vertit, *instituti*: quia præparatio ad recte vivendum in lege, est institutio sive instructio in lege, quam per Ecclesiastici interpretationem legentibus daturum se pollicetur interpretes.

Citabo subinde gnomas sapientum Hebræorum,

Syrorum, Græcorum, Latinorum, gnomis Siracidis persimiles, et forte ab eo acceptas: citabo et centurias binas Proverbiorum Arabicorum, arabice editas, cum translatione Latina. Exstant eadem syriace in codice manuscripto (uti oculis meis conspexi) collegii Maronitarum Romæ, collecta a Gregorio monacho Syro ante 400 fere annos, qui nonnulla ex iis a Pythagora accepta

affirmat. Pythagoras enim peregrinatus est per Ægyptum et Syriam; ac Proverbia hæc rane similia sunt symbolis Pythagoræ. Porro verisimile est illa, ut ei piura alia, Arabes accepisse a Syris: Syrorum enim libri per plures versi sunt in idioma Arabicum, pauci vero in Syriacum Arabicum. Quare Proverbia hæc Syriaca aut Pythagorica sunt potius, quam Arabica.